

LUMO

2

3. Ortodoksinen kirkko

Ortodoksiset kirkot eri puolilla maailmaa

- Noin 11 % kaikista kristityistä on ortodokseja. Ortodoksisuus vaikuttaa etenkin Itä-Euroopassa.
- Ortodoksinen kristillisuus jakautuu ortodoksiseen kirkkoon ja orientaalsiin ortodoksisiin kirkkoihin.
  - Orientaalisia kirkkoja ovat mm. Egyptin koptilainen kirkko ja Etiopian ortodoksinen kirkko.
- Ortodoksinen kristillisuus perustuu Raamattuun ja traditioon.

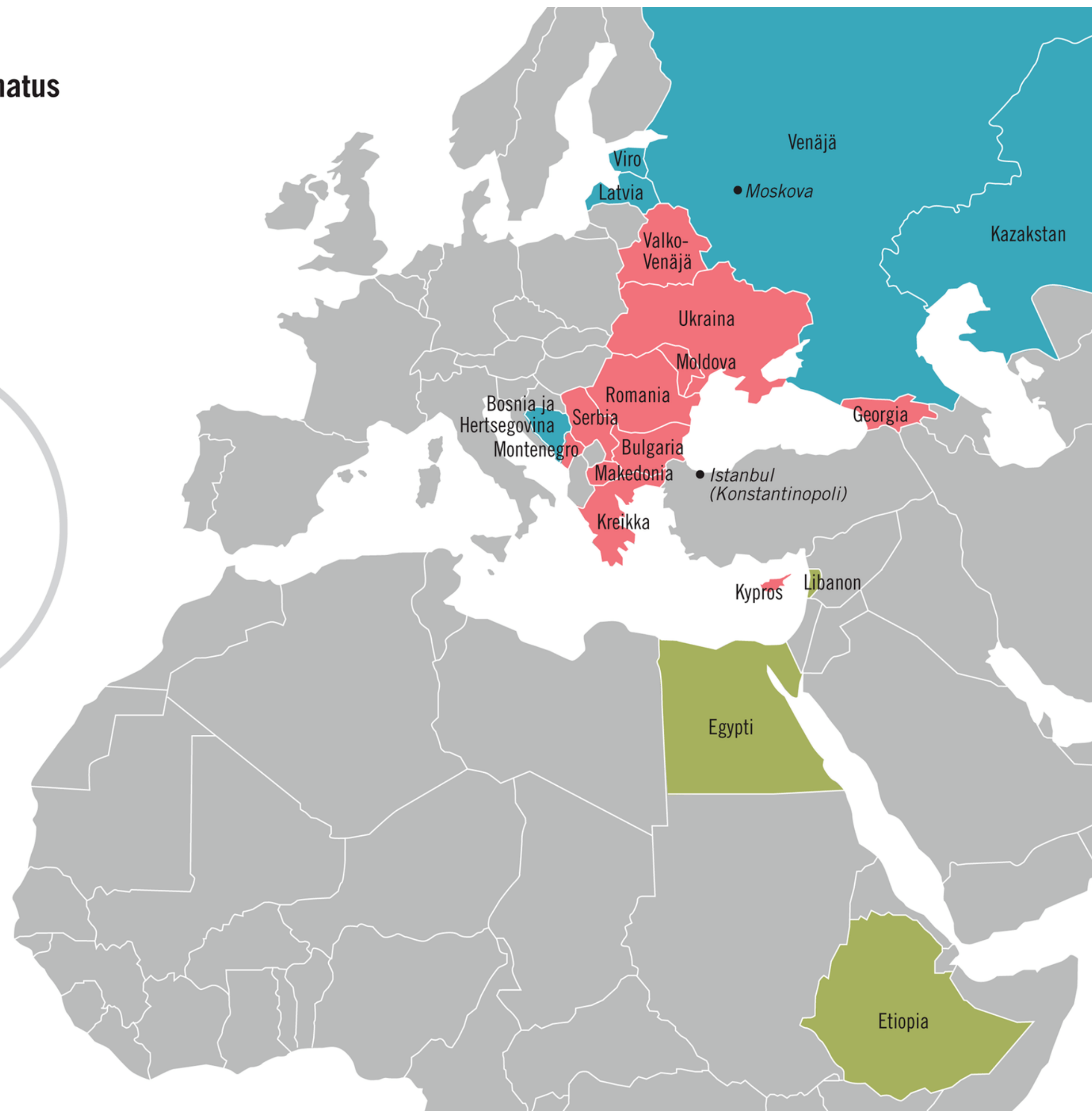
Ortodoksisten kirkkojen kannatus

Ortodokseja väestöstä

■ 50–100 %

■ 10–50 %

■ merkittävä vähemmistö

- Ortodoksisella kirkolla ei ole yhtä yhteistä johtajaa.
  - Patriarkat johtavat patriarkaatteja.
  - Konstantinopolin patriarkalla on kunnia-asema.
- Ortodoksiset kirkot muodostuvat itsenäisistä ja toisistaan riippumattomista kirkoista.

Konstantinopolin merkitys

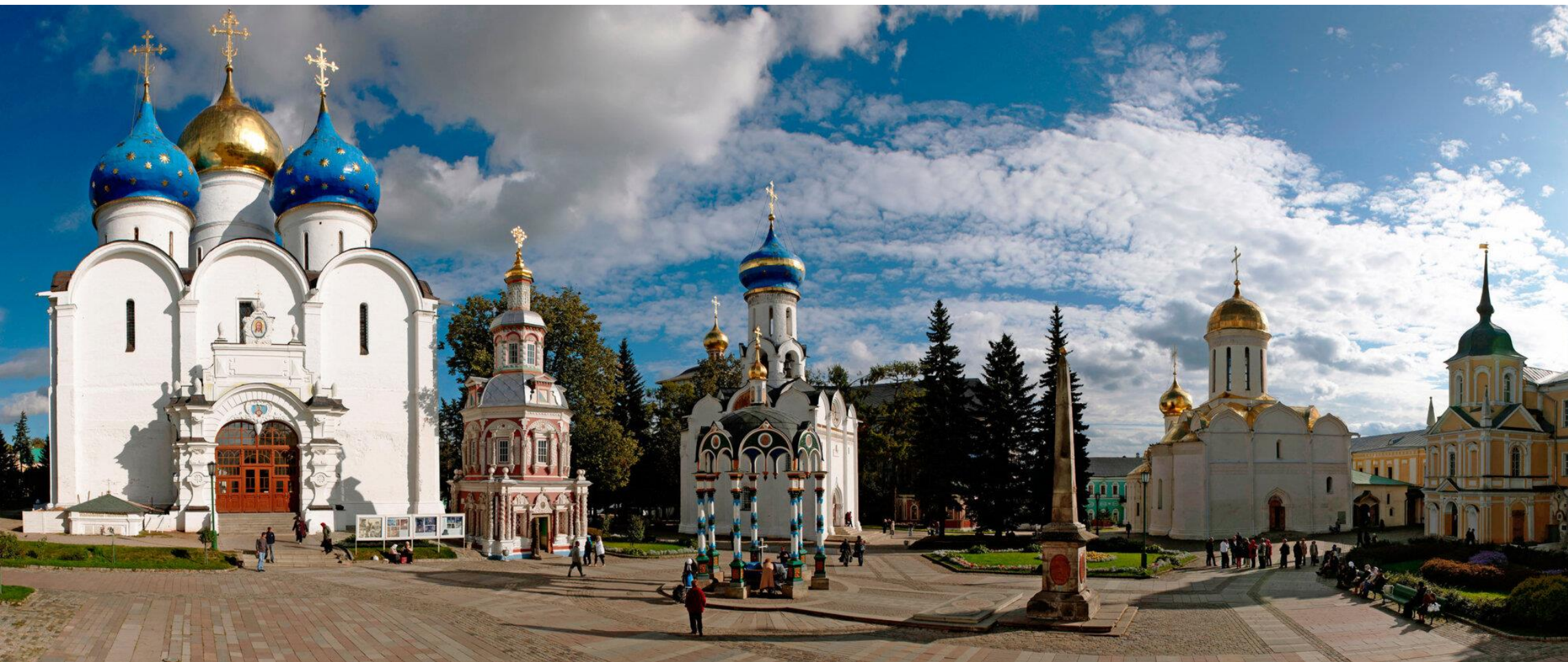
- Bysantista kehittyi mahtava valtakunta, kun Rooma hajosi.
  - pääkaupungiksi Konstantinopoli
  - Hagia Sofia -kirkosta vallan merkki
- Konstantinopolin patriarkka sai 500-luvulla ekumeenisen patriarkan arvonimen, ja häntä alettiin pitää itäisen kristillisyyden johtajana.
  - Patriarkalla ei ole poliittista valtaa.
  - Keisari hallitsi ja suojeli kirkkoa.

- Islam on vaikuttanut Lähi-idässä 600-luvulta alkaen.
- Myös pohjoiset valloittajat uhkasivat Bysanttia 1000-luvun alussa.
- Lännen ja idän kirkoilla on näkemyseroja esim. paavin asemasta, papiston selibaatista ja uskontunnuksesta.
  - Kirkot julistivat toisensa kirkonkiroukseen vuonna 1054, ja kiroukset kumottiin vasta 1960-luvulla.
- Osmanit valloittivat Konstantinopolin vuonna 1453, jolloin Bysantti menetti asemansa ja Konstantinopolista tuli Istanbul.

Moskovasta kirkon keskus

- Bysantista ortodoksisuus levisi pohjoiseen.
- 900-luvulla syntyi maailman suurin ortodoksinen kirkko, Venäjän kirkko. Aluksi kirkon keskuksena oli Kiova.
- Kiovan ruhtinas Vladimir otti kasteen 988 ja vakiinnutti kristinuskon aseman.
- Kääntymyksellä oli myös poliittisia ja taloudellisia tavoitteita. Pyrkimyksenä oli luoda yhtenäinen valtakunta.

- Monien vaiheiden jälkeen kirkon keskus siirtyi Moskovaan.
- Venäjän kirkko itsenäistyi Konstantinopolin patriarkaatista vuonna 1448, kun sen piispat valitsivat uuden metropoliitan itselleen pyytämättä Konstantinopolin siunausta.
- 1500-luvulla Venäjän suuriruhtinas livana III (1462–1505) pyrki vahvistamaan valtakuntaa.
- Kun Moskovan metropoliitta vielä 1500-luvun lopulla sai patriarkan arvon, Moskovasta tuli todella itäisen kristillisyyden uusi ja nykyinen keskus.

Liturgia ja mysteerit

- **Liturgia** eli jumalanpalvelus on ortodoksisen uskonnollisen elämän ydin.
  - Jumalanpalvelukseen kuuluvat kulkueet, ristinmerkit, ikonit ja kirkkolaulu.
- **Ikonit** kuvaavat Kristusta ja muita pyhiä. Ne ohjaavat rukoukseen ja kuvaavat pyhää todellisuutta.

- **Sakramentit** eli mysteerit ovat kirkon pyhiä toimituksia.
  - Kasteessa lapsi liitetään kirkon jäseneksi.
  - Mirhavoitelussa kastettu voidellaan, ja hänen uskotaan saavan Pyhän Hengen.
  - Katumuksen sakramentissa eli ripissä ripittäytyjä tunnustaa syntinsä.
  - Ehtoollinen nautitaan syntien anteeksi saamiseksi.
  - Avioliitto kuvastaa ortodokseille Kristuksen ja kirkon liittoa.

Elämäntapa, ihanteet ja etiikka

- Kirkko pyrkii opastamaan ihmistä kasvamaan ja kehittymään Jumalan kaltaisuuteen.
- Jumalallistumista ei voi täysin saavuttaa, mutta ihminen voi muuttua enemmän Jumalan kaltaiseksi.
- Jokaisella on kyky tunnistaa oikea ja väärä, mutta ortodoksisen etiikan mukaan Jumalan tunteminen on välttämätöntä oikeanlaisen elämäntavan toteuttamiseksi.

- Paasto on olennainen osa ortodoksisista uskonelämää.
- Paaston aikana tarkastellaan omaa elämää ja suhdetta itseensä, toisiin ja Jumalaan sekä harjoitellaan nöyryyttä.
- Suuri paasto edeltää pääsiäistä.

Luostarielämä kehittyi idässä

- Luostareilla on itäisessä kristillisyydessä merkittävä asema.
- Kristillinen luostariperinne sai alkunsa itäisen kristinuskon alueella.
- Ensimmäiset kristityt erakot elivät Egyptissä ja Syyriassa 100-luvun lopulla.
- Erakkoyhteisöistä kehittyi ensimmäiset luostarit sääntöineen.

- Idän luostarilaitoksen kehittäjä Basileios Suuri (n. 330 – n. 379) laati luostarisäännöt, joissa korostetaan rukouselämää, mietiskelyä ja yhteisöllistä palvelemista.
- Luostarissa omistaudutaan Jumalalle ja eletään yksinkertaisesti.
- Monet luostarit ovat myös pyhiinvaelluspaikkoja tai paikkoja hiljentymiselle, ja ne ovat tärkeitä uskonnollisen perinteen säilyttäjiä.

LUMO

2

4. Katolinen kirkko

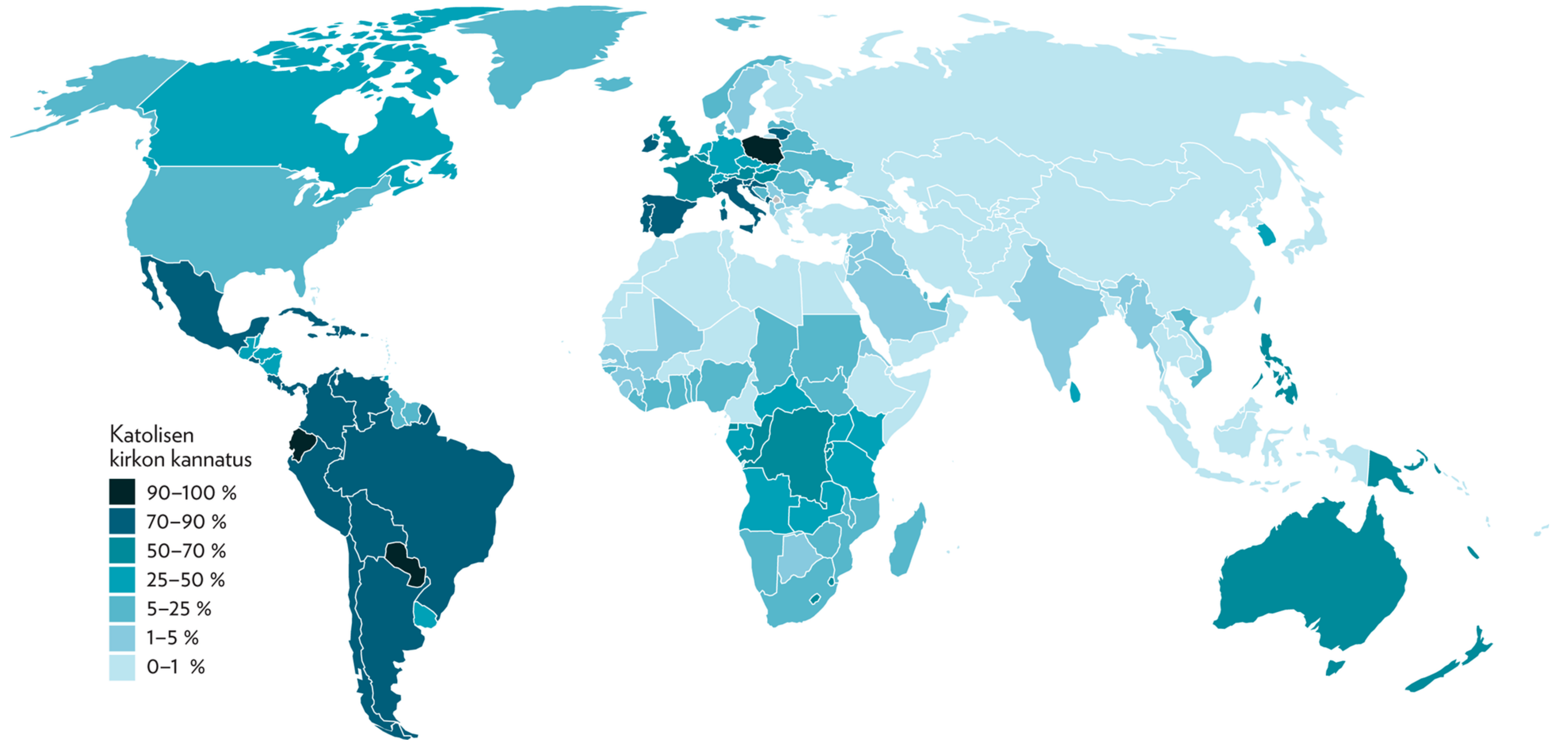

Paavin kirkko

- Katolinen kirkko on suurin kristillinen kirkkokunta, johon kuuluu noin 1,2 miljardia ihmistä (noin 50 % kristityistä).
- Vatikaani eli Pyhä istuin on katolisen kirkon hallinnollinen eli hengellinen keskus.
- Kirkon johtaja on paavi, ”apostoli Pietarin seuraaja” ja ”Kristuksen sijainen maan päällä”.

Euroopan mahti

- Katolisella kirkolla oli paljon maallista, hengellistä ja taloudellista valtaa keskiajalla (noin v. 500–1500).
- Kirkon ohjaava vaikutus ja ihanteet näkyivät taiteessa, tieteessä, kansanopetuksessa ja oikeuslaituksessa.

- Paavista tulee vaikutusvaltainen auktoriteetti 400-luvulla. Tälle on kaksi syytä:
  - a) teologinen: apostoli Pietarin avaintenvalta, paaville periytyvä ylin tuomio-, hallinto-, ja opetusvalta kirkossa:
”Sinä olet Pietari ja tälle kalliolle minä rakennan kirkkoni. Minä olen antava sinulle taivasten valtakunnan avaimet.” (Matt. 16:18–19)
  - b) poliittis-kulttuurinen: paaville hajoavan Rooman imperiumin tuki, Länsi-Roomaa yhdistävä tekijä
- Kirkko aloitti lähetystyön Keski- ja Pohjois-Eurooppaan, esim. Suomeen aina 1100-luvulle saakka.

- Paavin valta oli huipussaan sydänkeskiajalla (n. 1000–1300).
  - Katolinen kirkko yhdisti koko Länsi-Eurooppaa.
  - paavista "Kristuksen sijainen"
  - inkvisitio, ristiretket
  - skolastiikka
- Myöhäiskeskiajalla (n. 1300–1500) paavin valta alkoi murentua.
  - ristiretkien epäonnistuminen, paavin vallan rappeutuminen (renessanssipaaavit)

Uskonnollinen elämä

- **Messu** eli ehtoollisjumalanpalvelus on katolisen kristillisyyden ydin.
- **sakramentit:** kaste, konfirmaatio, avioliitto, papiksi vihkiminen, viimeinen voitelu, ehtoollinen ja katumuksen sakramentti
- pyhimysten kunnioittaminen
  - taivaallisia esirukoilijoita
  - parantajia, auttajia, esikuvia
  - tärkeimpänä Neitsyt Maria

- Pyhäinjäännökset eli **reliikit** ovat tärkeä osa pyhimyskulttia.
  - Kirkon alttarissa on yleensä reliikki.
  - Reliikeissä on parantavaa ja ihmeitä tekevää voimaa.
- **pyhiinvaellukset**
  - Tärkeimmät kohteet ovat Jerusalem, Rooma ja Santiago de Compostela.
  - Tämän lisäksi on tiheä paikallisten pyhiinvaellusten verkosto.

Sääntökunnat

- Katolisessa kirkossa luostari- ja maallikkoliikkeistä käytetään nimitystä sääntökunnat.
- Benedictus Nursialaisen sääntö 500-luvulla:
  - benediktiineistä läntisen luostarilaitoksen perusmalli
  - rukoile ja tee työtä, lat. *ora et labora*
  - köyhyys, kuuliaisuus, naimattomuus
  - voimakas tekijä länsimaisen kulttuurin kehityksessä ja kukoistuksessa

- 1200-luvulla kerjäläisveljestöt, kuten dominikaanit ja fransiskaanit, alkoivat syrjäyttää benediktiinisääntökunnan asemaa läntisessä kirkossa.
  - Ne vastasivat kaupungistuvan yhteiskunnan haasteisiin.
  - Talous pohjautui lahjoitusvaroihin ja almuihin, kiinteää maaomaisuutta kartettiin.
  - dominikaanit: saarnaaminen (kansankieli), opettaminen, opillinen sivistys
  - fransiskaanit: Kristuksen seuraaminen köyhyydessä, yksinkertainen elämä

- Pyhä Birgitta 1300-luvulla → birgittalaiset
- Ignatius Loyola 1500-luvulla → jesuiitat
  - tasokas koulu- ja yliopistokoulutus
  - lähetystyö
  - munkkilupaukset ja paavin alaisuus
  - taistelu harhaoppisia vastaan
  - Euroopan hoveissa opettajina ja sielunhoitajina

Luostareiden merkitys

- keskiajan korkeakulttuurin ylläpitäminen: luku- ja kirjoitustaidon keskuksia, koulut, yliopistot
- antiikin kulttuuriperinnön vaaliminen
- valtava merkitys lähialueelle ja sen taloudelle
  - lääkintätaitojen, botaniikan ja maanviljelystapojen tehostuminen, laupeudentyö (sairaalat, orpokodit), koulut, majatalo- ja vieraspalvelut, kristillisyyden ihanne

Katolinen reformi ja opin vahvistaminen

- Kirkon valta-asema heikentyi 1400–1500-luvuilla löytöretkien, renessanssin ja reformaation vaikutuksesta, mikä johti katoliseen reformiin.
- Katolinen kirkko määritteli oman tunnustuksensa Trenton kirkolliskokouksessa 1545–1563:
  - Raamattu ja traditio opin lähteenä
  - paavin ja piispojen arvovalta (pappien naimattomuus)
  - armo ja hyvät teot pelastuksen lähteenä
  - 7 sakramenttia
  - luostarielämän esikuvallisuus
  - muutokset: papiston koulutuksen parantaminen ja aneiden myynnin lopettaminen

Vatikaanin kirkolliskokoukset ja modernin maailman haasteet

- **Vatikaanin I kirkolliskokous 1869–1870**
  - Taustalla vaikuttivat teollistuminen, kaupungistuminen ja tieteen kehitys Euroopassa.
  - Vuoropuhelu modernin tieteen ja politiikan kanssa torjuttiin, uusien aatteiden leviäminen pyrittiin estämään.
  - Päätettiin, että paavi on erehtymätön tulkiteissaan kirkon oppia ja elämää (**ex cathedra**).

- **Vatikaanin II kirkolliskokous 1962–1965**

- Kirkko avautui kohtaamaan koko ihmiskuntaa koskevia kysymyksiä (sota, köyhyys).
- myönteinen asenne ekumeniaan
- pyrkimys uskontodialogiin, erityisesti muslimien ja juutalaisten kanssa
- Paikalliskirkkojen itsenäisyys lisääntyi, mikä loi pohjaa kontekstuaalisten teologioiden synnylle.
- Jumalanpalvelusuudistuksessa sallittiin paikalliset kielet latinan rinnalle, ehtoollinen molemmissa muodoissa myös maallikoille sekä paikallisten perinteiden yhdistäminen jumalanpalvelukseen.

Katolisen kirkon nykypäivän haasteita

- Katolilaiset elävät hyvin monenlaisissa kulttuureissa (maallistuneet ja liberaalit länsimaat sekä konservatiivinen ja kasvava etelä).
  - kontekstuaalisten teologioiden radikaalit muodot
  - avioero, syntyvyyden säännöstely, pappien selibaatti, pappispula, naisten rooli kirkossa
  - uskontodialogi islamin kanssa
  - suhteet Kiinaan
  - aktiivista toimintaa elämän eri alueilla

Katolinen etiikka

- Katolisen etiikan perustana on ajatus luonnollisesta laista: ihmisellä on Jumalan kuvaksi luotuna sisäinen moraalitaju.
- Syntiinlankeemuksen takia tarvitaan kirkon ja paavin kannanottoja.
- kymmenen käskyä, lähimmäisenrakkaus
- hyveiden kehittäminen

- ihmisarvo ja ihmisoikeudet
- Ihminen on syvästi yhteisöllinen: hyväosaisten on autettava kaikkia pääsemään mukaan yhteiskunnalliseen elämään.
- **lähipäättösperiaate:** Ihmiseltä ei saa ottaa yhteiskunnalle tehtäviä, jotka hän pystyy itse tekemään.

LUMO

2

5. Luterilainen kirkko

Luterilaiset kirkot eri puolilla maailmaa

- Maailmassa on noin 80 miljoonaa luterilaista.
- Luterilainen kirkko vaikuttaa etenkin Saksassa ja Pohjoismaissa, mutta myös muissa maanosissa.
- Luterilainen maailmanliitto (LML) turvaa eri maiden kirkkojen yhteyttä ja yhteistyötä.
  - 70 miljoonaa maailman luterilaisista kuuluu LML:n jäsenkirkkoihin.

Luther käynnisti reformaation

- Luterilaisuuden syntyyn johtanut reformaatio käynnistyi Saksassa 1500-luvulla.
- Taustalla oli poliittisia, yhteiskunnallisia ja teologisia syitä.
  - esim. löytöretket, kirjapainotaito, tieteen kehitys, renessanssi, kritiikki paavinistuinta kohtaan

- 95 teesiä kritisoivat anekauppaa ja paavin valtaa
  - Ne kritisoivat myös mm. jumalanpalvelusta, pappien naimattomuutta ja luostarielämää.
- **reformaation sisältöperiaate:** Ihminen pelastuu yksin uskosta, yksin armosta, yksin Kristuksen tähden.
- **reformaation muotoperiaate:** Raamattu on uskon ja elämän ylin auktoriteetti.

Martin Luther

Reformaation yhteiskunnallisia vaikutuksia

- Lutherin mukaan Raamattu tuli pystyä lukemaan kunkin omalla kielellä.
  - saksankielinen Uusi testamentti v. 1522
  - Kansanopetus käynnistettiin, jotta kansalaiset pystyisivät itse lukemaan Raamattua.
- Iso ja Vähä katekismus tiivistivät keskeiset kristilliset opit.

- reformaation seurauksia:
  - Augsburgin tunnustus yhdisti reformaation kannattajien ajatukset.
  - Kenen maa, sen uskonto -periaatteen (lat. *cuius regio, eius religio*) mukaan ruhtinas määräsi alamaistensa uskonnon.
- oppi kahdesta regimentistä eli hallintovallasta
  - Kirkon tehtävänä on välittää sanaa ja sakramentteja, maallisen vallan pitää yllä järjestystä ja turvallisuutta.

Sakramentit ja kirkon toiminta

- Jumalanpalveluksista tuli kansankielisiä.
  - **Saarnan** merkitys korostui.
  - Virret tiivistivät uskon sisältöä.
- kaksi sakramenttia: **kaste** ja **ehtoollinen**
  - Kastetta pidetään lahjana, jonka ihminen saa Jumalan armosta. Kastettavasta tulee seurakunnan jäsen.
  - Lutherin mukaan Kristus on läsnä ehtoollisessa.
- yksilön asema ja maallikoiden rooli keskeistä
  - **yleisen pappeuden periaate**: Kaikki kastetut ovat samanarvoisia, ja jokaisella on oikeus lukea Raamattua, rukoilla ja julistaa armoa ja anteeksiantoa.

Luterilainen etiikka

- Luterilaisessa etiikassa korostetaan luonnollista moraalilakia: jokainen ihminen ymmärtää järkensä ja omantuntonsa avulla, mikä on hyvää ja mikä paha.
- Moraalisia kysymyksiä pitää harkita järjen, ei uskonnon avulla. Raamattu antaa kuitenkin ohjeita ja esimerkkejä siitä, millaista on kristillinen rakkaus.
- Hyvien tekojen tekeminen ei vaikuta ihmisen pelastumiseen. **Kultainen sääntö** ja **rakkauden kaksoiskäsky** ohjaavat lähimmäisen rakastamiseen.
- **ristin teologia**: Jumala on erityisellä tavalla läsnä kärsimyksessä.
- Luterilaisella kirkolla ei ole tapana jakaa ehdottomia moraalisia ohjeita. Kirkko osallistuu kuitenkin ajankohtaiseen eettiseen keskusteluun.

LUMO

2

6. Reformoidut kirkot ja anglikaaninen kirkko

Reformoitujen kirkkojen moninaisuus

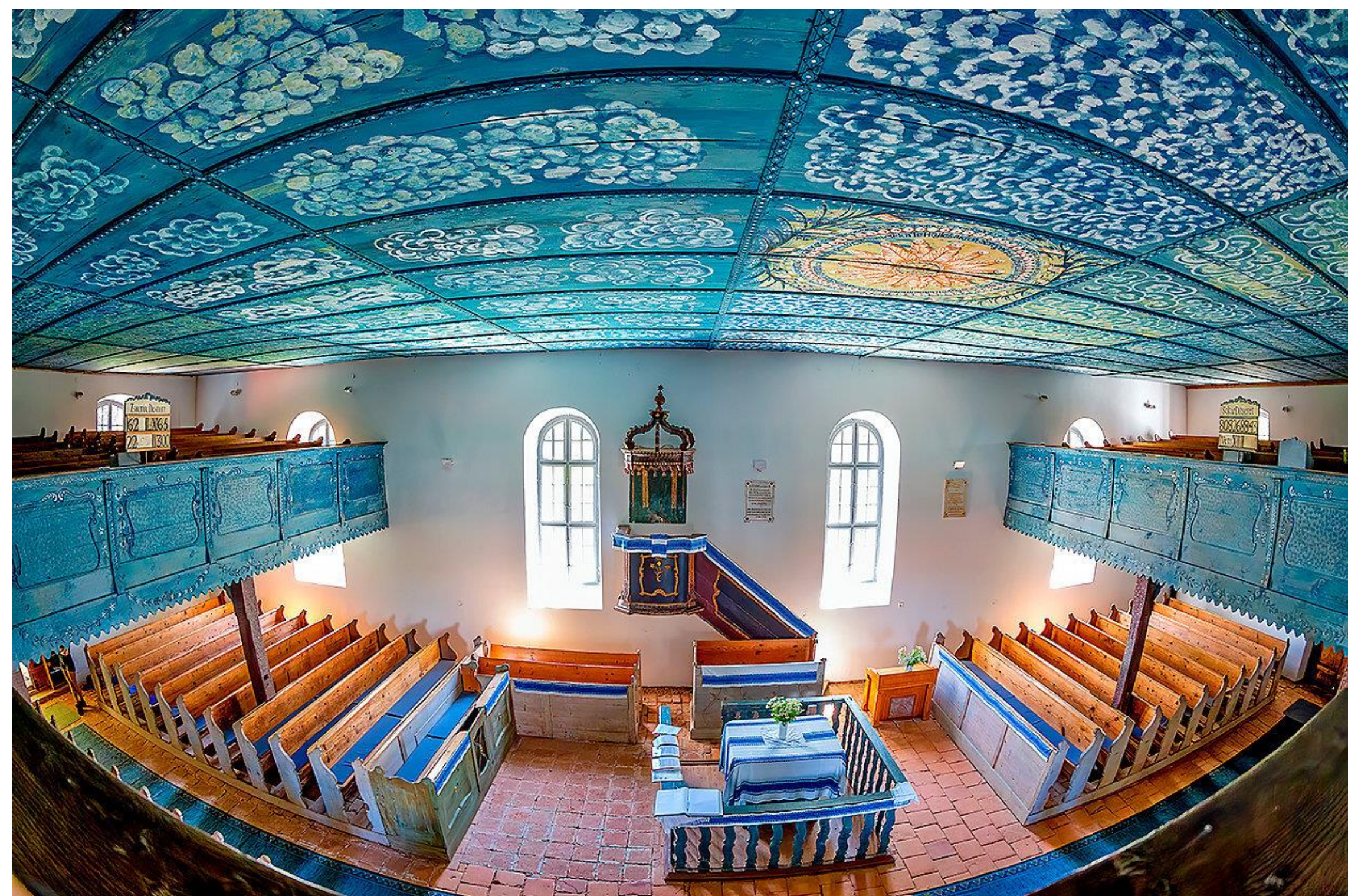

- Reformoidut kirkot syntyivät 1500-luvulla Sveitsissä (Zwingli ja Calvin).
- Reformoiduilla kirkoilla on noin 100–150 milj. kannattajaa, eikä niillä ole yhtenäistä oppia.
- Kirkot ovat itsenäisiä, ja seurakunnilla on laaja itsehallinto.
- Kirkoilla on taustan tai erityispiirteiden mukaan useita nimityksiä:
  - Eurooppa: reformoitu, kalvinistinen tai hugenottikirkko
  - Angloamerikkalainen maailma: presbyteerinen, kongregationalistinen tai independenttinen kirkko

Erityispiirteitä

- Lähtökohtana on, että vain Raamatussa mainitut asiat ovat hyväksyttäviä.
- Jumala on majesteetti ja usko on kuuliaisuutta.
- Maallikoilla on keskeinen rooli kirkossa, piispan virka lakkautettiin.
- Jumalanpalvelus on yksinkertainen saarnatilaisuus.
- Kirkkotilat ovat hyvin pelkistettyjä, niissä ei ole alttaria tai alttaritaulua.

- kaksi sakramenttia: kaste ja ehtoollinen (kiitos- ja muistoateria, neljä kertaa vuodessa)
- pelastuskäsitys: predestinaatio-oppi (ei korosteta nykyisin)
- Usko ja etiikka kuuluvat kiinteästi yhteen, uskovaisilla on ”erityistä eettistä tietoutta”.
- Raamatussa on ohjeita myös yhteiskunnalliseen elämään, joten uskovien on vaikutettava myös yhteiskunnassa ja politiikassa.
- **menestyksen teologia:** Menestyminen ja hyvien tekojen tekeminen kertovat, että ihminen on Jumalan suosiossa.

Anglikaaninen kirkko

- Anglikaanisiin kirkkoihin kuuluu noin 85 milj. jäsentä.
- Canterburyn arkkipiispa on kirkkojen hengellinen johtaja.
- yhden tai useamman valtion alueella toimivat hallintoalueet
- erilaisia painotuksia: korkea-, matala- ja väljäkirkollisuus

- Anglikaaninen kirkko syntyi Englannissa 1500-luvulla kuningas Henrik VIII:n julistautuessa Englannin kirkon johtajaksi paavin sijasta.
  - Luostarit lakkautettiin ja kirkon omaisuus siirrettiin valtiolle.
  - Papiston selibaattikielto kumottiin.
  - Jumalanpalvelus pidettiin englanniksi.
  - Ehtoollisviiniä tarjottiin myös maallikoille.

- Maria I "Verinen" peruutti uskonnolliset uudistukset ja pyrki palauttamaan Englannin kirkon katolisuuteen väkivalloin.
- Elisabet I vakiinnutti anglikaanisuuden.
- Opin perustana on Raamattu (UT englanniksi 1525; *King James Bible*), ja se on kiteytetty *The Book of Common Prayer* –teoksessa (1549) sekä 39 artiklassa.

- Anglikaanisesta kirkosta tuli ”keskitien kirkko”, eräänlainen katolisuuden ja protestanttisuuden välimuoto.
- katolisia vaikutteita:
  - juhlava ja rikas liturgia
  - sakramenttien arvostus
  - piispuuden korostus (episkopaalinen kirkko - nimitys)
- luterilaisia vaikutteita:
  - hallitsija on kirkon pää
  - saarnan korostaminen
  - pelastuskäsitys (lut.)
  - kaksi sakramenttia, ehtoollinen muistoateria (ref.)

Reformaation radikaalit ja anabaptistit

- Kastajaliikkeitä syntyi eri puolilla Eurooppaa 1500- ja 1600-luvuilla.
- Liikkeet korostivat henkilökohtaista uskonkokemusta ja ottivat käyttöön uskovien kasteen.
- Monet lähtivät siirtolaisina Pohjois-Amerikkaan uskonvainojen vuoksi.
- Syntyi myös pieniä ryhmiä, jotka hylkäsivät kirkkoinstituutiot ja vetäytyivät maailmasta, kuten mennotiitat ja amissit.

LUMO

2

7. Vapaat suunnat ja karismaattinen liike

Vapaat suunnat

- Vapaat suunnat ovat syntyneet anglikaanisen ja reformoidun kristillisyyden pohjalta.
- esim. metodismi, Pelastusarmeija, baptismi ja helluntailaisuus

Vapaiden suuntien yhteiset piirteet

- henkilökohtaisen usko ja uskonnonvapauden korostaminen
- ihanteena kirkon ja valtion erillisuus toisistaan
- konservatiivinen tai fundamentalistinen raamatuntulkinta
- tyypillisesti käytössä ns. uskovien kaste, päätös kasteesta tehdään itse
- eettisiltä näkemyksiltään konservatiivisia
- ihanteena uskon näkyminen ulkoisessa toiminnasta
  - evankeliointi, seurakunnan toimintaan osallistuminen, seurakunnan toiminnan rahoittaminen

Metodismi ja Pelastusarmeija

- 1600-luvulla Euroopassa elettiin **puhdasoppisuuden** aikaa.
  - Protestanttisia ryhmiä pakeni Pohjois-Amerikkaan.
- Metodismi syntyi 1700-luvulla.
- William ja Catherine Booth perustivat Pelastusarmeijan 1860-luvulla.
  - Järjestössä on sotilaallinen hierarkia.
  - Toiminnan painopisteenä on vähäosaisten auttaminen.
    - tunnuslause: ”soppaa, saippuaa ja sielunhoitoa”

Baptismi ja adventismi

- Baptismi syntyi 1600-luvulla Euroopassa.
  - juuret radikaalireformaatioissa
  - henkilökohtaisen uskonratkaisun ja siitä seuraavan elämänmuutoksen merkitys
- Adventismi syntyi 1800-luvulla Yhdysvalloissa.
  - Perustaja W. Miller ennusti maailmanloppua, joka ei toteutunut → liike hajaantui eri suuntauksiin.
  - Seitsemännen päivän adventistit ovat adventismin merkittävin suuntaus.
  - opetus tuhatvuotisesta valtakunnasta

Helluntailaisuus ja karismaattiset liikkeet

- Helluntailaisuuteen kuuluu noin viidennes kristityistä. Se on kasvava suuntaus etenkin globaalissa etelässä.
  - Liike syntyi 1800–1900-lukujen taitteessa Yhdysvalloissa.
  - Helluntailaisuudessa korostetaan Pyhän Hengen toimintaa, henkilökohtaista uskoa ja armolahjoja.
  - Lähetystyön seurauksena liike leviää nopeasti ympäri maailmaa.

- Karismaattinen liike syntyi 1900-luvun puolenvälin jälkeen.
- Liikkeessä korostetaan Pyhän Hengen vaikutusta, Pyhän Hengen kastetta ja armolahjoja.
- evankeliointi, rukous ja Raamatun lukeminen arjessa
- Karismaattiseen liikkeeseen kuuluvat yhteisöt vaikuttavat usein perinteisten kirkkokuntien sisällä.

- Karismaattinen liike vaikuttaa voimakkaasti Etelä-Amerikassa, Afrikassa ja Aasiassa, pienempinä ryhminä myös Euroopassa ja Yhdysvalloissa.
- Uuskarismaattisuus on syntynyt karismaattisen liikkeen pohjalta. Se korostaa pääosin samoja asioita kuin karismaattinen liike, mutta vaikuttaa perinteisten kirkkojen ulkopuolella.

LUMO

2

9. Katolinen Eurooppa

Kulttuurisesti moninainen ja maallistunut Eurooppa

- Uskonnonvapaus on Euroopassa tärkeä arvo, joka on mahdollistanut moniarvoisen Euroopan kehittymisen.
- Yli puolet eurooppalaisista uskoo Jumalan olemassaoloon, noin 1/4 uskoo jonkinlaiseen henkeen tai voimaan ja noin 1/5 ei usko mihinkään näistä.
- Globaalisti Eurooppa on poikkeuksellisen maallistunut.
- Eurooppalaisten uskonnollisuus saa jatkuvasti uudenlaisia muotoja ja muiden maailmanuskontojen, erityisesti islamin, vaikutus on lisääntynyt.

Katolisen kirkon asema Euroopassa

- Katolinen kirkko on vaikuttanut syvästi eurooppalaiseen kulttuuriin. Se on Euroopan vaikutusvaltaisin ja suurin kirkkokunta (noin 40 % väestöstä).
- Maallistumiskehitys näkyy myös katolisen kirkon jäsenmäärässä.
- Kirkon torjuva suhtautuminen esim. ehkäisyyn, aborttiin ja homoseksuaalisuuteen jakaa mielipiteitä.

Italiassa paavi on mielipidevaikuttaja

- Italiassa 70–80 % väestöstä on katolilaisia.
- Kirkko ja paavi ovat merkittäviä yhteiskunnallisia vaikuttajia.
- Kun Italia yhdistyi kuningaskunnaksi vuonna 1861, paavin johtama Kirkkovaltio lakkasi olemasta.
  - Paaville jäi pelkkä Vatikaanin alue, eikä hän tunnustanut Italian valtiota.
- Vuonna 1929 Mussolini ja paavi solmivat lateraanisopimukset, jolloin Vatikaanivaltio syntyi ja katolisesta kirkosta tuli Italian valtionuskonto.
- Toisen maailmansodan jälkeen sopimukset uusittiin. Katolisuus valtionuskontona lakkautettiin vuonna 1984.

Ranskassa korostetaan uskonnon ja valtion eroa

- Ranskan suuri vallankumous 1789: katolisuus menetti asemansa valtionuskontona.
- uskonnonvapaus
- Katolinen kirkko yritettiin korvata uudella ateistisellä uskonnolla, järjen palvonnalla.
- Uskonto ja valtio erotettiin toisistaan vuonna 1905.
- Maallisuusperiaatteen mukaan valtio takaa uskonnon- ja omantunnonvapauden.
- Valtio ei tunnusta eikä tue rahallisesti mitään uskontoa.
- Julkisiin rakennuksiin ei saa kiinnittää uskonnollisia tunnuksia.
- Julkisessa tilassa on jännitteitä ja keskustelua uskonnosta.

Puolassa on paljon aktiivisia kirkossakävijöitä

- Noin 85 % puolalaisista on katolilaisia.
- Poikkeuksellisen moni käy kirkossa.
- ”Aito puolalainen on myös katolilainen.”
- Kirkko on merkittävä mielipidevaikuttaja, joka painottaa konservatiivisia arvoja.
- Kristinusko säilytti asemansa sosialismin ajasta huolimatta.
- Paavi Johannes Paavali II oli puolalainen, mikä vahvisti kirkon asemaa.
- Paavi vaikutti osaltaan sosialistisen järjestelmän romahtamiseen.

LUMO

2

10. Protestantinen Eurooppa

Protestanttisten kirkkojen kannatus Euroopassa

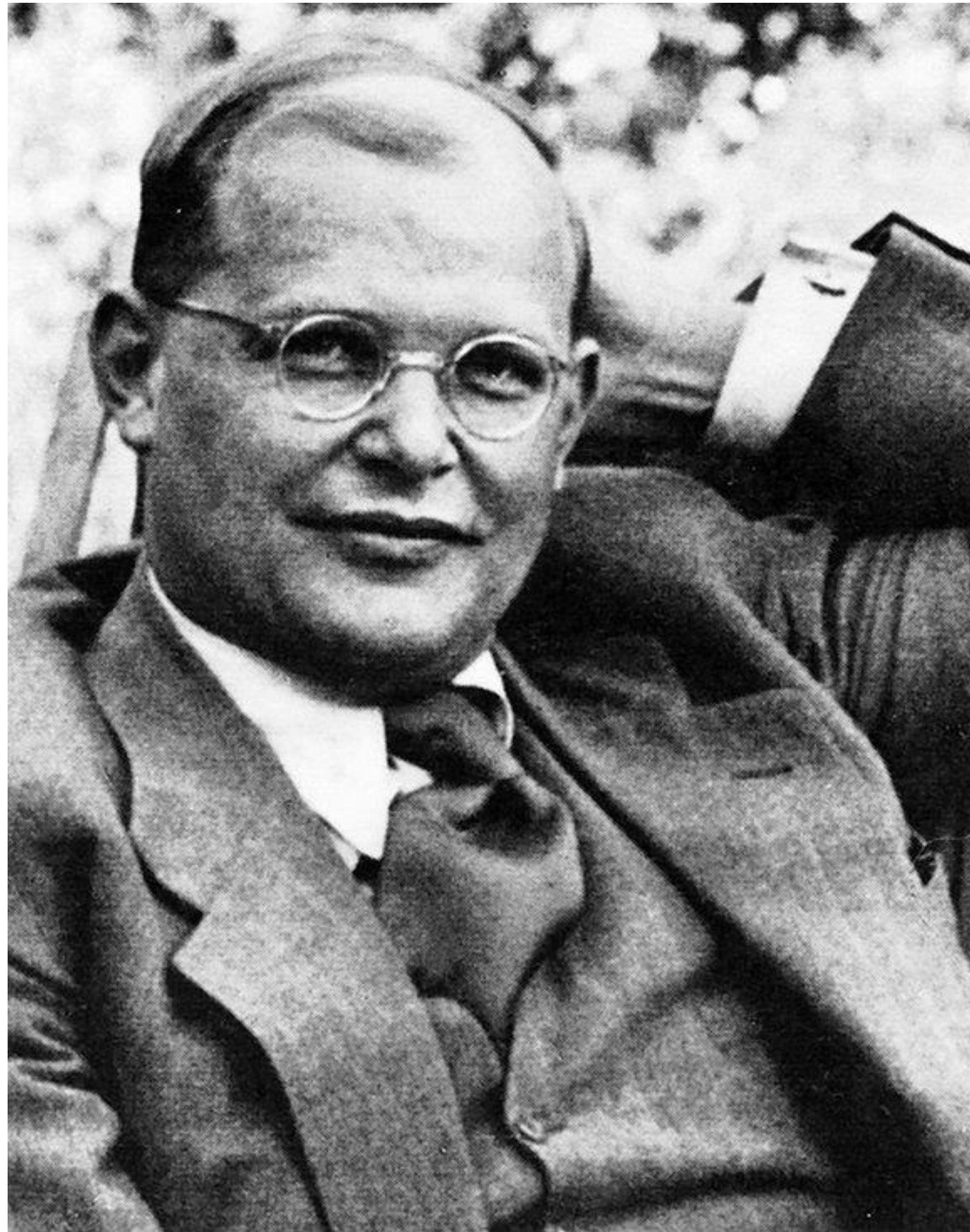
- Protestanttisten kirkkojen tausta on 1500-luvun reformaatiossa.
- Kannatus on vahvinta Pohjois-Euroopassa, joka on myös yksi maailman maallistuneimmista alueista.

Saksassa protestanteilla on tiivis yhteys

- Saksassa eteläosat ovat pääosin katolisia, pohjoisosat protestanttisia.
- Hitlerin johtamat kansallissosialistit nousivat valtaan vuonna 1933.
- Kristinusko edusti halveksittavaa ”orjamoraalia”, mutta toisaalta Hitler halusi säilyttää välit kirkkokuntiin.
- Hitler solmi liiton paavin kanssa, mutta katolisen kirkon turvattu asema mitätöitiin kuitenkin nopeasti.
- Protestanttiset kirkot yhdistettiin Valtakunnankirkoksi, luterilaiset nuorisojärjestöt liitettiin Hitler-Jugendiin.

- Toinen maailmansota 1939–1945:
  - Kuusi miljoonaa juutalaista tuhottiin holokaustissa.
  - Paavi Pius XI tuomitsi arjalaislait, mutta Pius XII ei tuominnut Hitlerin tekoja vaan halusi säilyttää puolueettomuuden.
  - Protestantit jakoutuivat → kirkkotaistelu:
    - 1) **Saksalaiskristityt**: Edistivät arjalaislakien toteutumista ja halusivat puhdistaa kristinuskon ”juutalaisista aineksista”; johtopaikat kirkoissa saavutettiin Hitlerin tuella.
    - 2) **Tunnustuskirikko**: Vastusti natseja ja kirkon alistumista puolueen valtaan, esim. Dietrich Bonhoeffer.
- Sodan jälkeen maakirkot myönsivät osallisuutensa Hitlerin valtaannousuun ja vallassa pysymiseen.

- Kirkoilla oli vahva asema sodanjälkeisessä Saksassa. Johtoon nousivat Hitleriä vastustaneet papit.
- Sodan jälkeen Saksa jaettiin Itä- ja Länsi-Saksaan (vuoteen 1990 asti).
- Itä-Saksa:
  - Uskonnonvapaus, mutta kristittyjä painostettiin ja syrjittiin ankarasti.
  - Kristilliset juhlat korvattiin maallisilla juhlilla.
  - Konfirmaation sijaan tehtiin nuorisovihkimys.
- Entisellä Itä-Saksan alueella on edelleen paljon uskontokuntiin kuulumattomia.

Luterilaisissa Pohjoismaissa kirkolliset toimitukset suosiossa

- Luterilaisella kirkolla on ollut Pohjoismaissa vahva asema 1500-luvulta alkaen; nykyisin siihen kuuluu 65–70 % väestöstä.
- kiinteä suhde valtioon → vähittäinen purkaminen
- kahden regimentin oppi → uskonnollisilla puolueilla ei merkittävää roolia politiikassa
- Kirkkoon kuuluminen on yleistä, mutta sitoutuminen kirkon oppiin ja osallistuminen sen toimintaan on vähäisempää.

- Toimitukset ovat suosittuja.
- Kirkon yhteiskunnallista työtä arvostetaan.
- Erityispiirteenä on, että luonnosta saadaan pyhän kaltaisia elämyksiä.
- Luterilaisuuden merkitystä korostetaan osana kansakunnan historiaa ja sukupolvien ketjua.
- Opillisilta kannanotoiltaan kirkot ovat varsin liberaaleja, erityisesti Ruotsin kirkko.

Britanniassa anglikaanisen kirkon merkitys vähenee

- Reilu puolet Yhdistyneen kuningaskunnan asukkaista on kristittyjä, uskonottomia on noin neljännes.
- Anglikaanisella kirkolla on ollut 1500-luvulta alkaen suuri merkitys Britannia historiassa, mutta suosio on vähentynyt 1960-luvulta alkaen.
- Kokemuksellisuus kasvattaa suosiota:
  - 1) karismaattiset ja evankelikaaliset seurakunnat
  - 2) vieraileminen kaupunkien suurissa kirkoissa ja katedraaleissa
- Vaihtoehtoinen hengellisyys kiinnostaa.

- Britannian siirtomaahistorian vuoksi maahan on tullut paljon siirtolaisia.
- Siirtolaisuuden vuoksi Britanniassa on merkittäviä hindu-, sikhi-, buddhalais- ja muslimivähemmistöjä sekä afrikkalaisten kirkkojen edustajia.
- Näiden ihmisryhmien keskuudessa uskonnon merkitys ei ole vähentynyt samaan tapaan kuin muussa väestössä.

LUMO

2

11. Ortodoksinen Eurooppa

Ortodoksit Euroopassa

- Kirkot tukivat 1800-luvulla kansallisvaltioiden muodostumista.
  - Ortodoksisten kirkkojen toimialueet noudattavat valtioiden rajoja.
- Ortodoksiset kirkot ovat itsenäisiä paikalliskirkkoja.
- Suomessa ortodokseja on noin 60 000, ja kirkolla on julkisoikeudellinen asema.

Kreikka ja Bysantin perintö

- Kreikassa kirkolla on vahva asema. Noin 90 % kreikkalaisista on kastettuja ortodokseja.
- Ortodoksisuudella on valtioneuskonnon asema. Valtio tukee kirkkoa rahallisesti ja maksaa esim. pappien palkat.
- Kirkkovuoden juhlat ovat suuria kansanjuhlia.
- Maahanmuutto ja monikulttuurisuus haastavat kirkon asemaa.

Venäjän kirkon historia ja Neuvostoliiton perintö

- Venäjän kirkko on ortodoksisista suurin. Sillä on yli 100 miljoonaa jäsentä.
- Ortodoksisuus on vaikuttanut ratkaisevasti Venäjän historiaan.
  - Kirkon ja valtion suhde on ollut hyvin läheinen.
  - Vallanpitäjät ovat käyttäneet kirkkoa hyväkseen.
- Virallisesti kirkko syntyi, kun Kiovan ruhtinas Vladimir kastettiin vuonna 988.
- Bysantin kukistuttua Moskovasta tuli "kolmas Rooma".
- Pietari Suuren aikana 1700-luvun alussa kirkko liitettiin entistä läheisemmin valtioon.

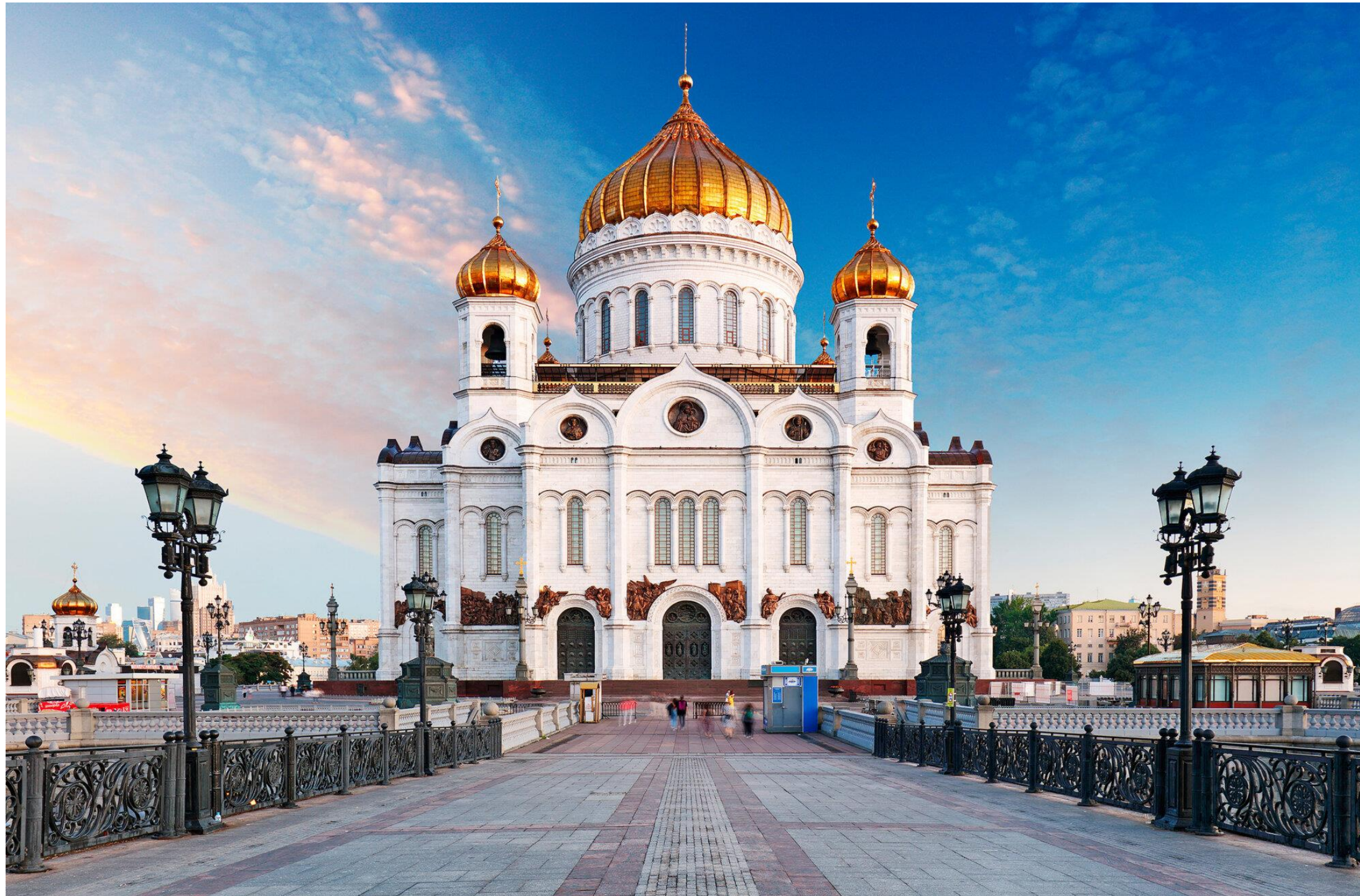
Uskonnonvastainen taistelu 1917–1988 sosialistisen Neuvostoliiton aikana

- Sosialistisen Neuvostoliiton perustavoitteena oli uskonnon hävittäminen.
- Kirkon julkinen toiminta kiellettiin lähes täysin. Pappeja vangittiin, kirkon omaisuutta takavarikoitiin ja kirkkoja tuhottiin.
- Stalinin aikana toteutettiin vainoja, joissa kymmeniä tuhansia pappeja vangittiin, vietiin vankileireille tai teloitettiin.
- Viranomaiset saivat puuttua mielivaltaisesti seurakuntien toimintaan.
- Toisen maailmansodan aikana kirkkoa vastustava toiminta lakkautettiin ja patriarkan asema tunnustettiin.
- Sodan jälkeen uskonnonvastainen taistelu voimistui.

Uskontopolitiikan suunnanmuutos

- Uskontopolitiikkaan tuli suunnanmuutos vuonna 1988, jolloin vietettiin Venäjän ortodoksisen kirkon 1000-vuotisjuhlia.
- Neuvostoliitto romahti vuonna 1991. Kirkon omaisuutta palautettiin vähitellen ja kirkkorakennuksia alettiin kunnostaa.
- 1990-luvulla uskovien määrä kasvoi nopeasti samalla, kun ateistien määrä romahti.
- Sittemmin uskontojen suosion kasvu Venäjällä on tasaantunut.

Ortodoksinen kirkko nyky-Venäjällä

- Kulttuurisesti Venäjä on moninainen maa, mutta noin 70 % väestöstä on ortodokseja.
- Uusien uskontojen leviämistä on pyritty ehkäisemään lainsäädännöllä.
- Uskonnonvapauslaki
  - tunnustaa ortodoksisuuden erityisen merkityksen Venäjän historiassa
  - ilmaisee kunnioituksen kristinuskoa, islamia, buddhalaisuutta ja juutalaisuutta kohtaa.
- Ortodoksisella kirkolla on näkyvä ja arvostettu asema.
  - Kirkko on kansallisen yhtenäisyyden vahvistaja.
  - Valtion johto tekee kirkon kanssa läheistä yhteistyötä.